

Наша відповідальність перед прийдешніми поколіннями

Автори: Клімент Мінджов, Геннадій Марушевський

Основна концепція	Збереження довкілля має вважатися невід'ємною частиною розвитку.
Тривалість	2-3 навчальні години
Дата проведення	Будь-яка
Місце проведення	Класна кімната
Обладнання	Плакати, відеоматеріали «Зеленого пакета», компакт-диск
Навчальні предмети	Людина і світ, екологія, географія, природознавство
Цілі	<ul style="list-style-type: none"> • Обговорити конкретні приклади збалансованого (сталого) розвитку. • Підвищити рівень поінформованості учнів про базові принципи збалансованого (сталого) розвитку. • Обміркувати складні проблеми, які стосуються довкілля та розвитку Землі в майбутньому.
Форми та методи	Лекція, обговорення, відеопрезентація

Вступ

Конференція ООН з питань довкілля та розвитку, що проходила у Ріо-де-Жанейро у червні 1992 року, стала визначною подією. На ній були присутні глави 179 держав та представники багатьох країн, міжнародних та неурядових організацій. Ця конференція продемонструвала, що людство більше не може розглядати довкілля окремо від економічного розвитку. На конференції було ухвалено всесвітню програму дій «Порядок денний на XXI століття» на наступні 100 років.

Програма має досягти у світовому масштабі двох цілей: чисте довкілля та стабільна економіка для всіх народів світу. Цей історичний документ — вичерпний погляд на збалансований (сталій) розвиток. Декларація, прийнята у Ріо, містить базові принципи, на яких мають ґрунтуватися майбутні рішення та державна політика.

За 10 років Світовий саміт зі збалансованого розвитку в Йоганнесбурзі зібрав понад 50 тис. учасників, у тому числі голів держав, лідерів і представників міжнародних неурядових організацій та ділових кіл. Увагу було зосереджено на потребі усунути бар'єри на шляху збалансованого (сталого) розвитку в сучасному суспільстві, скоротити масштаби бідності та захворювань, раціонально управляти природними ресурсами, сприяти відповідальному споживанню й виробництву та використовувати переваги глобалізації для досягнення балансу між розвитком і довкіллям.

Заняття

Острів Пасхи

- 1 Поясніть, що природні процеси на Землі здатні до саморегуляції, і це дозволяє природі самовідновлюватися. Утім, агресивна та нерациональна людська діяльність може порушити баланс природних процесів, спричинивши необоротні зміни в екосистемах.
- 2 Прочитайте та обговоріть текст «Острів Пасхи».
- 3 Поясніть, що це приклад екосистеми, повністю ізольованої від решти світу, що острівне суспільство було зруйноване через те, що чисельність населення перевищила наявні ресурси.
- 4 Проведіть паралелі між островом Пасхи та глобальним довкіллям сьогодні.

Прийдешні покоління

- 1 Поясніть, що збалансований (сталій) розвиток означає використання ресурсів у такий спосіб, який дозволяє їм повністю відновитись, надаючи прийдешнім поколінням доступ до тих самих ресурсів, якими користуємося ми. По суті, це означає передачу нащадкам нашого світу в тому самому стані, в якому ми його успадкували.
- 2 Попросіть учнів сформулювати свої визначення терміну «збалансований (сталій) розвиток».

Допоможіть їм, запропонувавши та обговоривши наступні твердження:

- Загальна кількість виловленої риби не повинна перевищувати можливості відновлення природних рибних запасів.
- Кількість води, добутої з підземних горизонтів, не повинна перевищувати обсяги їх живлення.
- Ерозія ґрунту не повинна перевищувати природну швидкість утворення нового ґрунту.
- Кількість зрубаних дерев не повинна перевищувати кількість посаджених.
- Викиди вуглецю в атмосферу не повинні перевищувати здатність природи переробити атмосферний вуглекислий газ.
- Рослинні й тваринні види не повинні знищуватися швидше, ніж з'являються нові.

- 3 Сформулюйте та обговоріть інші твердження, подібні до вищенаведених.
- 4 Додатково попросіть учнів дати своє визначення концепції «збалансованого (сталого) розвитку». Напишіть деякі визначення на дошці та обговоріть їх.

Принципи збалансованого (сталого) розвитку

- 1 Роздайте учням інформаційний матеріал «Основні принципи збалансованого (сталого) розвитку» та обговоріть його.
- 2 Вивчіть інформацію про Всесвітній саміт у Йоганнесбурзі, наведену у прикладі. Обговоріть основні проблеми, які постали перед людством у XXI столітті, та найважливіші заходи, запропоновані представниками урядів, неурядовими та міжнародними організаціями, діловими колами.
- 3 Обговоріть кожну проблему, зазначену в тексті, та вирішіть, яка з них є важливою для вашої країни зараз або буде важливою у майбутньому. Використовуйте додаткову інформацію на компакт-диску.

Поводьтесь обережно

- 1 Перегляньте відеокліп «Поводьтесь обережно» та обговоріть його в контексті попередніх занять.
- 2 Запропонуйте учням написати твір, намалювати малюнок, скласти маленький вірш або римовані рядки на основі вражень від перегляду відеокліпу та обговорення екологічної відповідальності щодо прийдешніх поколінь.

Ланцюжок життя

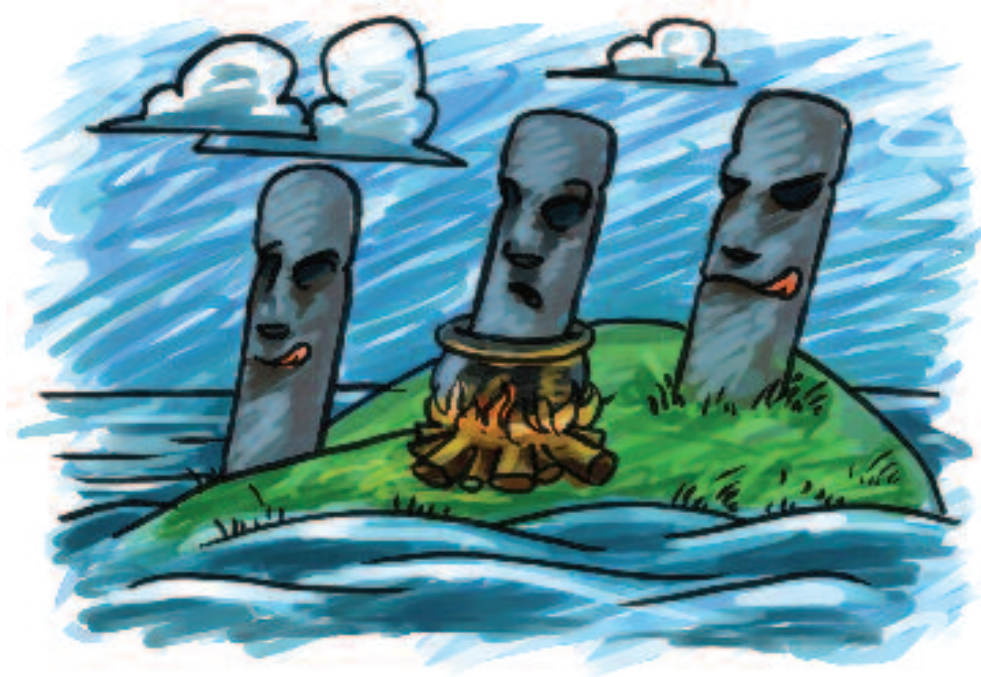
- 1 Прогляньте відеофільм «Земляни», «Королівство».
- 2 Обговоріть відому англійську приказку в контексті збалансованого (сталого) розвитку:

«Шукав цвях — загубив черевик; шукав черевик — загубив коня; шукав коня — і сам зник; шукали наїзника — програли битву; програли битву — втратили королівство; і все через загублений цвях».
- 3 Що дідусь має на увазі, коли каже «... розірвати ланцюг?» Як на це впливає людська діяльність?
- 4 Чи має рацію дідусь, коли запитує: «Чому мудрість дається нам за таку високу ціну?»
- 5 Після перегляду дайте завдання учням написати твір про їхні враження, думки або почуття.

Додаткова діяльність

- Попросіть учнів знайти додаткову інформацію про майбутнє Землі та головні проблеми довкілля та розвитку. Переконайтеся, що вони мають доступ до компакт-диску та Інтернету.

Острів Пасхи

Острів Пасхи розташований у Тихому океані на відстані близько 3200 км на захід від Південної Америки. Першими поселенцями, які прибули на острів приблизно 15 століть тому, були полінезійці.

Острів має напівпосушливий клімат, який пом'якшувався зеленим лісом, що затримував і зберігав вологу. Жителі острова (7 тис. осіб) вирощували зернові культури, розводили курей, ловили рибу та мешкали у невеликих селах. Місцеве населення острова Пасхи залишило спадщину – масивні восьмиметрові статуї з обсидіану (вулканічного скла). Вважається, що по всьому острову їх розставили за допомогою дерев'яних колод.

Коли європейські переселенці досягли острова Пасхи у XVII столітті, ці кам'яні статуї, відомі як моаї, залишились єдиними свідками колись досить розвиненої цивілізації, яка була знищена усього за кілька десятиліть до цього.

Крах цього суспільства був спричинений виснаженням обмеженої ресурсної бази острова.

Оскільки чисельність населення острова Пасхи зростала, його жителі почали рубати ліси, щоб мати більше землі для сільського господарства. Деревя використовували для опалення, спорудження будинків і човнів, а також у релігійних цілях (транспортування статуй моаї).

Настав момент, коли на острові зникло останнє дерево. Більше не можна було будувати риболовні човни, і відповідно люди відчули нестачу їжі. Знищення лісів призвело до ерозії ґрунтів, що ще більше обмежило запаси їжі. Поступово люди почали переселятися до печер. Згодом стали виникати збройні конфлікти, відновилася рабство. Щоб вижити, деякі люди навіть стали людодідами.

Основні принципи збалансованого (сталого) розвитку (Декларація Ріо-де-Жанейро з довкілля та розвитку, 1992 р.)

- Кожен має право на здорове та продуктивне життя в гармонії з природою.
- Теперішнє та прийдешні покоління мають рівні права на це.
- Охорона довкілля має розглядатись як невід'ємна частина будь-якого процесу розвитку.
- Кожна країна має право використовувати власні ресурси, не здійснюючи вплив на довкілля за межами своєї території.
- Забруднювач повинен відшкодувати збитки, завдані довкіллю (принцип «забруднювач платить»).
- Економічна діяльність має бути поєднана з принципом реалізації запобіжних заходів у сфері охорони довкілля.
- Держави повинні співпрацювати у сфері охорони довкілля.
- Скорочення масштабів бідності та несправедливих стандартів життя в різних частинах світу є інтегральною частиною збалансованого (сталого) розвитку.
- Держави повинні обмежувати та усувати моделі незбалансованого виробництва і споживання та сприяти впровадженню відповідної демографічної політики.
- Найефективніший спосіб розв'язання екологічних проблем — залучення всіх зацікавлених осіб. Держави повинні розвивати та заохочувати поінформованість населення та його участь в процесі прийняття рішень.
- Держави повинні розробити та впроваджувати ефективне законодавство у сфері охорони довкілля.
- До охорони довкілля мають залучатись усі соціальні групи.
- Мир, розвиток і охорона довкілля є взаємопов'язаними та нероздільними.

Йоганнесбурзький саміт 2002 року

Світовий саміт зі збалансованого розвитку зібрав разом десятки тисяч учасників, включаючи голів держав і урядів, національних делегатів і лідерів громадських організацій, представників бізнесу та інших основних груп населення.

Увагу було зосереджено на потребі усунути бар'єри на шляху збалансованого (сталого) розвитку у сучасному суспільстві, скоротити масштаби бідності та захворювань, раціонально управляти природними ресурсами, сприяти відповідальному споживанню і виробництву та використовувати переваги глобалізації для досягнення балансу між розвитком і довкіллям.

Основні проблеми та їхні наслідки:

- **Населення.** На початку XXI століття чисельність населення Землі досягла 6 мільярдів. Передбачається, що упродовж наступних 50 років вона сягне 10-11. Основними серйозними проблемами є дефіцит питної води та орної землі для виробництва продуктів харчування.
- **Бідність і нерівність.** Майже 25% населення світу живе менше, ніж на 1 долар на добу. Оскільки нерівність залишається серйозною перешкодою на шляху до збалансованого (сталого) розвитку, саміт поставив завдання зменшити цей показник до 12-13%, а також частку людей, що страждають від недоїдання.
- **Продукти харчування та сільське господарство.** Падіння цін на продукти харчування за останні 30 років могло сприяти зростанню рівня споживання, але в багатьох регіонах світу площі орних земель обмежені, а використання нових територій справляє руйнівний вплив на екосистеми. В майбутньому збільшення масштабів виробництва продуктів харчування не повинно відбуватися за рахунок природи.

Йоганнесбурзький саміт 2002 року

(продовження)

- **Питна вода.** Дефіцит питної води у багатьох регіонах світу є основним бар'єром на шляху до збалансованого (сталого) розвитку. Очікується, що при нинішніх темпах розвитку кожна друга особа до 2025 р. страждатиме від нестачі води. Саміт поставив завдання до 2015 р. вдвічі скоротити кількість людей, які не мають доступу до чистої питної води та не можуть задовольнити свої основні гігієнічні потреби.
- **Здоров'я людини.** Більшості смертних випадків у країнах, що розвиваються, можна уникнути. У найближчі роки людству необхідно буде зосередити увагу на боротьбі з хворобами та виділяти на це більше грошей. Обов'язковим завданням є зменшення до 2015 р. рівня смертності серед дітей віком до 5 років на 2/3 та серед молодих матерів — на 75%.
- **Енергія.** Обсяги споживання усіх видів енергії постійно збільшуються. Покращення доступу до надійних, збалансованих та екологічно дружніх джерел енергії та послуг, а також розроблення національних програм енергоефективності — це найважливіше завдання на наступні 10-15 років.
- **Ліси.** Світові ліси зникають головним чином внаслідок розвитку сільського господарства. У найближчі роки покращення процесу відтворення лісів і управління лісовим господарством буде надзвичайно важливим завданням.
- **Зміна клімату.** Споживання нафти постійно збільшується. Саміт наголосив на необхідності виконання рішень Кіотського протоколу для досягнення згоди щодо норм викидів парникових газів у розвинених країнах.

Саміт задекларував як імператив наступні завдання для людства:

- забезпечення кращого розуміння концепції збалансованого (сталого) розвитку та зміцнення відповідних інституцій на міжнародному, регіональному та національному рівні;
- подальше посилення ролі громадянського суспільства та заохочення партнерських ініціатив між приватним і громадським секторами.

